

Neidentifikovaná přednáška, zřejmě na FF UK
Ladislav Hejdánek

◆ přednáška, česky, vznik: 7. 1. 1994

◆ lecture, Czech, origin: 7. 1. 1994

Neidentifikovaná přednáška, zřejmě na FF UK [1994]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (A09a 1994-01-07 Přednášení [mikrokazeta]_cleaned.flac) ---

Hejdánek: 27. ledna 1994. Z jeho jednání můžeme usuzovat na to, že se sám v sobě vnitřně řídí zлыми *maximami*, zлыми zásadami, bychom mohli říct.

Tedy všimněme si také – my se dneska tím budeme dál zabývat –, že tady neříká se zлыми úmysly, nýbrž zлыми *maximami*. Ale právě s tím jsou potíže. Zákonu odporující chování a jednání – rozumí se mravnímu zákonu – lze pozorovat zvnějška. A lze udělat s takovým jednáním i tu nezbytnou zkušenost, že vědomě, to jest s vědomím jednajícího, odporují nějakému zákonu.

Tedy nemůžeme to posuzovat jenom podle toho, že to, co vyplývá z toho, vede k čemuusi zlému. My musíme z toho jednání vysoudit, že ten člověk je veden ve svém jednání zлыми *maximami*. To neznámá, že to jen tak jednoduše můžeme převést na ten výsledek, ale také to neznámá, že bychom se snažili vžívat do toho člověka a zjišťovat, jaké měl motivy, jaké měl úmysly a podobně. My musíme vyčíst z jeho jednání jeho *maximy*. To znamená například z jednoho činu to nemůžeme vyčíst, toho člověka musíme znát důkladněji.

A důležité je, že ty *maximy* jsou chápány u Kanta tak, že to nejsou nějaké návyky. To není ani něco – k tomu se hned za chvíli vrátíme –, ani něco, co by bylo nějak už s jeho bytostí spjata od samého začátku, co by bylo nějak přiděleno tomu konkrétnímu člověku už při narození, že by to bylo tedy *fyzis*. Není to něco, co je v nás.

Důležité je to vědomí a k tomu, jak říkám, se vrátíme. To vědomí je tam nezbytné a to vědomí se nevztahuje jenom k motivům, úmyslům, nevztahuje se také jenom k těm věcným, předmětným výsledkům, cílům, ale zejména se vztahuje – a musí se vztahovat, to zas v jiné souvislosti Kant říká, že to je povinnost, aby se naše vědomí vztahovalo – k těm *maximám*.

Ovšem *maximy* nelze pozorovat. A to ne proto jenom, že jde o *maximy* druhého člověka a že do něj nemůžeme vlézt, nýbrž my velmi často nemůžeme pozorovat ani své vlastní *maximy*. To je zvláštní věc. Kant je přesvědčen, že to vědomí se musí vztahovat nejenom k vlastním nějakým motivům a úmyslům, že se nemůže vztahovat jenom k těm výsledkům, těm předmětným cílům, kterých chceme na základě těch motivů a úmyslů dosáhnout, ale že se musí nutně vztahovat k *maximám*. Zároveň však říká, že je velmi neschopné rozpoznat tyto *maximy*, a to i u sebe. Na tohle musíme pamatovat, to není jednoduchá záležitost. Je to povinnost našeho vědomí vztahovat se k *maximám*, ale není to jednoduché rozpoznat, jakéže to ty *maximy* jsou.

To je úkol. Člověk musí sám sebe poznat. A poznává sám sebe ne, když zkoumá své úmysly, když zkoumá své motivy, nýbrž když pozná své *maximy*. On je povinen se těmi *maximami* řídit, ale musí je zároveň poznávat. On nikdy neví, jestli se těmi *maximami* skutečně řídí, on může mít iluzi o tom, že se řídí nějakými *maximami*, a ve skutečnosti se řídí jinými. Ty *maximy* nám nejsou vlastní tak, jak si Descartes představoval, že prostě vědomí je sobě samoprůhledné, že když pochybujeme, tak je úplně ta základní jistota, že víme, že pochybujeme.

Tady bychom mohli říci, že Kant opravuje tuto naivní představu Descartovu a říká, že můžeme mít dojem, že pochybujeme, a my ve skutečnosti nepochybujeme. Samozřejmě u Descarta toto nemá tu hlavní důležitost, jemu nejde o to, zda pochybuje nebo nepochybujeme, nýbrž jde mu o to, že pochybování je určitý akt myšlenkový a že máme nepochybnou zkušenost, že tento akt provádíme, že myslíme. Ale zase: co to je to myšlení, ptá se filosof? Je to skutečné myšlení, že máme nějaké vědomí? Je to skutečné myšlení? Můžeme z nějakého dojmu, z nějakého tušení vyvozovat, že to je základ, ta základní jistota pro všechno další filosofování? Tady vidíme, že Kant udělal velkánský krok dál za Descarta.

Musíme si tedy pamatovat: *maximy* nejsou něčím, co je před námi jako houska na krámě. I naše vlastní *maximy* nám mohou být utajeny. My se můžeme domnívat, že se držíme nejlepších *maxim*, a mohou to být také *maximy* velmi pochybné. My je formulujeme, ale těmi *maximami*, jak je formulujeme a jak si je uvědomujeme, se vlastně neřídíme, naše jednání se řídí *maximami* jinými. Tohle si musíme předem

ujasnit, abychom se potom později dostali k tomu, co to vlastně je to zlo, to radikální zlo.

Tedy *maximy* nelze pozorovat, velmi často ani v sobě je nelze pozorovat. Takže úsudek, že jednající člověk je zlý, nelze spolehlivě a s jistotou založit na pouhé zkušenosti. Tato pouhá zkušenost nestačí. Je to problém metafyzický, takříkajíc, a to i v případě, kdy jde o *maximy* nebo o tu dobrotu či zlost, dobro či zlo vlastní.

Abychom porozuměli, o co Kantovi jde, vyšli jsme ze stručného náčrtu jeho myšlenkového postupu. Mravní jednání je takové – teď opakuji to, co už jsem říkal minule, tak si to musíme připomenout –, mravní jednání je takové, které konáme s jasným vědomím. To znamená s jasným vědomím toho, co děláme. A to je možné jen tehdy, když jsme si vědomi zákona, kterého jsme poslušni – to jsou ty *maximy*. Ovšem tady je to vyjádřeno jako ten zákon, ten mravní zákon. Když ty *maximy* jsou špatné, tak nemluvíme o zákoně. Poněvadž mravní zákon se vyznačuje jakousi integritou. Zavazuje nás v různých situacích k různým jednáním, k různým formám jednání, ale tak, že zůstáváme týmiž, to jest integrovanými mravními bytostmi. Kdežto *maximy* zlé, tak ty integrované nejsou a vlastně dezintegrují nás v bytost, která je vnitřně nejednotná, která je vnitřně rozpolcená nebo rozdrobená na různé složky, různé odštěpky, takříkajíc. Čili proto je rozdíl mezi zákonem a *maximou*.

Tedy jasné vědomí toho, co děláme, je možné jen tehdy, když si uvědomíme také ten zákon, jehož jsme poslušni. Jenom tak do našeho jednání, které samo o sobě je nebo by mohlo být nahodilé – a to se stává, když se řídíme těmi špatnými, zlými *maximami*, tam je to vždycky do jisté míry nahodilé, i když my tam integrujeme svou aktivitu tak, že chceme dosáhnout nějakého cíle, tak jindy to je zase založeno na *maximách* jiných a tak dále, prostě ta integrita tam není přítomna – čili tím, když se řídíme tím mravním zákonem, tak uvádíme do svého jednání řád, respektive jak jinde říká Kant, bezpodmínečnost. Prostě když to rozpoznáme, co je naší povinností v dané chvíli, tak není jiné cesty. My musíme plnit tuto svoji povinnost, která z toho vyplývá, anebo selžeme. Nejsou tady různé cesty, za předpokladu, že to dobře poznáme. To ovšem není nikdy zajištěno.

Té mravní nutnosti, té bezpodmínečnosti mravního zákona se ovšem nepodřizujeme jako něčemu vnějšímu. To není nikdy něco, co bychom mohli přirovnat třeba k desateru. Ten mravní zákon, který bezpodmínečně zavazuje, nemůže být nikdy takto formulován, poněvadž to je to, co útočí na naše svědomí a na naše vědomí a my si to musíme uvědomovat, my si to musíme promýšlet, sami sebe musíme zkoumat. My nikdy nevíme, zda to děláme dostatečně. My i své svědomí zase musíme svým vědomím podezírat, že tam třeba se dopouštíme nějaké... my nevíme, a to zase souvisí s tím zlem, které nám stále hrozí. Člověk není tvor jednoznačně dobrý, aby se na tohle mohl spolehnout, ani na své svědomí. Nicméně musí dělat, co je v jeho možnostech. Nemůže to prostě odložit stranou.

Tedy nepodřizujeme se tomu řádu, té bezpodmínečnosti mravního zákona, nepodřizujeme se jako něčemu vnějšímu, co už někdo formuloval nebo nějak bylo někde v desateru vytesáno. Jako k něčemu zvnějška přicházejícímu a zvnějšku nás donucujícímu, i když ne fyzicky donucujícímu, tedy mravně donucujícímu, nikoliv. My to musíme nahlédnout, my to musíme udělat z vlastního přesvědčení, ale není tomu tak, že naše přesvědčení produkuje tu závaznost. Musí to být z vlastního... my to musíme přijmout za svůj zákon. Není to zákon, který je zvnějška a my se mu přizpůsobujeme. My musíme nahlédnout, že to je ta jediná možnost, kterou teď můžeme dělat a není vyhnoutí. My to musíme nahlédnout, my to nemůžeme polknout jenom jako když nám dá někdo piluli.

Čili my tomu nedáváme průchod jako něčemu vlastnímu, poněvadž my se nemůžeme spolehnout na to, že by něco vlastního bylo dobré. My se musíme plně odevzdat tomu mravnímu zákonu. Jenže to není snadné. My ho před sebou nemáme. A jsou všude samá nebezpečí, která hrozí. Buď že to chceme založit na tom, co je naším nejvnitřnějším přesvědčením – nikoliv, naše nejvnitřnější přesvědčení může být falešné. Nebo že se řídíme nějakým zákonem jednou formulovaným. Tam není vůbec zaručeno, že ho chápeme správně, že si ho nezjednodušujeme. To, když Mojžíš řekne „nezabiješ“ a Ježíš k tomu říká: „Ale když nenávidíš bratra svého, již jsi na začátku toho ho zabít.“ Tedy rozumíme my tomu mravnímu zákonu, když čteme desatero? To desatero je jisté přiblížení k tomu mravnímu zákonu podle Kanta. A Ježíš to

prohlubuje až do takového radikalismu. Toto tam Kant neříká, to dodávám, abych ukázal, kam to může vést. On se vědomě, to už jsem říkal několikrát, vědomě vyhýbá nějakým přílišným citacím z Bible nebo příliš teologickým formulacím a tak dále. Ale je tam těch náběhů spousta. On jenom se tím nechce zabývat zcela samostatně. On se toho jenom dovolává. A bohužel velmi často se toho dovolává jenom tak jako okrajově a zanáší to do svých myšlenkových programů, do svých projektů, takže velmi často ho můžeme také přistihnout při tom, že vlastně neexeguje správně z dnešního hlediska. Ovšem u Kanta předpokládat exegezi by bylo anachronické.

Čili ani ten mravní zákon nesmíme chápat jako něco vnitřně, niterně daného, nějaké niterné vybavení, čeho se nám dostalo nějak od narození. To je důležitá věc. To není výsledek, podle Kanta výsledek hříchu, o tom tam vůbec není řeč. To znamená, toto by byl status člověka i v ráji. Ani člověk v ráji, tedy člověk ještě nepoškozený hříchem, ani ten by neměl v srdci ten mravní zákon, nýbrž musel by se mravním zákonem řídit tak, že ho přijímá za vlastní, že mu rozumí nějak. To znamená, to by se neobešlo, jak říkám, tohle neříká Kant, neobešlo by se to bez toho jablka ze stromu poznání, protože jak by člověk mohl rozpoznávat?, kdyby neměl předpoklad. Čili tady vlastně Kant říká věci, které jsou těžko slučitelné s tou tradicí teologickou, že člověk od stvoření byl dobrý. To znamená, měl i dobré motivy a měl nějakou úzkou spjatost s tím mravním zákonem, kdybychom se teda kantovsky vyjadřovali. Ten mravní zákon by byl uložen do jeho nitra. Na to máme příslušná místa ve *Starém zákoně*, že: „A dám ten zákon do srdcí vašich.“ Tak na tohle Kant nevěří. A on neříká, že to je důsledek hříchu. Ne, to je základní věc. Člověk nemůže být stvořen jako dobrý tak, že zároveň je morálně dobrý. To nejde, protože on může být jako dobrý a může dělat dobré skutky, může jednat, jako by to bylo bezpodmínečně mravně pozitivní, jenže on to nedělá s plným vědomím. On sám tomu nerozumí, on to dělá, protože je dobře stvořen. A to není vlastně člověk pak. Člověk je ten, který to dělá s vědomím a který sám sebe zkoumá, který o sobě ví, že se může zmýlit. A člověk nebyl stvořen dobrý v tom smyslu, že se nemůže zmýlit. To ani *Bible* nemá na mysli. Víme, že člověk byl na dvojcestí, nikoli na jednocestí.

Tedy onen zákon, jemuž se podřizujeme, je podle Kanta jenom formální. To je to, co mu vytýká třeba Scheler, který proti formalismu v etice zdůrazňuje materiální etiku, jak tomu říká. A tady se nemyslí materiální ve smyslu hmotné etiky, nýbrž proti formě matérie, čili obsahovou etiku. Tím se myslí materiální etika, to je obsahová etika podle Schelera. To je tedy etika, která už má v sobě nějak zabudovány ty konkrétní souvislosti, takže představuje jakési *maximy* praktické.

To je vůbec tendence odedávna, před Kantem i po Kantovi, tendence filosofů rozdělovat filosofii na teoretickou a praktickou. A etika je vždycky zařazována do praktické filosofie. Podle Kanta je to chyba, i když to takto výslovně neříká. Je to chyba, etika má právě tak své teoretické roviny jako své praktické roviny. A právě když chceme filosoficky postihnout ten bezpodmínečný mravní zákon, tak musíme být formální. My musíme od těch konkrétních souvislostí odhlížet podle Kanta. A to kritizuje tedy Scheler. To pak je další záležitost, ale Kant počítá s tím, že při jednání se nemůžeme řídit jenom podle mravního zákona bezpodmínečného, nýbrž tento mravní zákon musíme přijmout za svůj. To jest, nejenom že se řídíme v jednání, nýbrž my ho přijmeme za svůj, my ho naplníme smyslem, který je smyslem pro nás. Takhle to říká třeba Kierkegaard: pravda, která není pravdou pro nás, není žádná pravda. To ještě není pravda. A na to navazuje Heidegger.

Tedy ten mravní zákon, to je něco, co nás oslovuje a my to musíme přijmout. A když to přijmeme, tak to musíme vidět v souvislosti s tím, co je kolem, jaká situace. A to znamená, my k tomu potřebujeme snad tu situaci. Kant ovšem má za to, že ten zákon mravní sám je formální. Pro mě je to otázka, já myslím, že tomu tak není. Já myslím, že ten zákon k nám přichází tak, že nás oslovuje osobně. U Kanta nic takového není. Osobní oslovení neexistuje. My jsme povinni osobně odpovědět, ale na zákon, který je neosobní. Já bych tohle považoval za problém, prostě mám k tomu kritické výhrady.

Protože kde se bere ta osobitost a osobnost člověka, když není založená na tom, co přichází, na tom oslovení? A my přece máme zkušenosti, že dítě, které nemá možnost se setkávat s jednou lidskou bytostí, kterou je oslovováno a na jejíž oslovení může odpovídat, že se stává deprivovaným. Tady je první věc

vždycky, že člověk se stává sám sebou díky tomu, že má ty druhé kolem sebe. Já si myslím, že tohle musíme aplikovat, tuto zkušenost musíme aplikovat také pro vztah mravního zákona a každého člověka. To jest, člověk by nemohl osobně odpovědět na mravní zákon, kdyby mravní zákon byl neosobní. To je absurdita.

Ten mravní zákon musí nás takříkajíc znát jménem a musí nás oslovovat, takže my nemůžeme druhému prostě říct: „Hele, já teď nemám čas, tak to udělej.“ Ne, my to musíme udělat. A třeba ten druhý byl osloven jinak, co my víme. My nejsme kompetentní, jak ten druhý byl osloven nebo jestli to slyšel nebo tak. My to můžeme sice posuzovat, a k tomu se dostaneme, ale my nemůžeme delegovat své povinnosti na jiné. A zrovna tak nemůžeme přebírat povinnosti těch druhých, poněvadž my je neznáme. Nemůžeme je dobře znát. My dokonce těžko známe ty své. Zejména tedy nemůžeme ani těm druhým předepisovat jejich povinnosti, ani nemůžeme jejich povinnosti nahradit svým vlastním jednáním, nýbrž to, co je pro nás rozhodující, je, aby to bylo plnění našich povinností. Ty se mohou týkat těch druhých, ale není to tak, že bychom na sebe brali povinnosti těch druhých. To je druhá věc, kde mám své pochybnosti.

To všechno, co jsem teď řekl, vysvětluje to, co jsme si minule řekli, že Kanta ty konkrétní souvislosti a vůbec okolnosti nezajímají na prvním místě. Ale soustřeďuje se primárně na formu onoho zákona. Tu považuje za neosobní, za formální. Formální musí být proto, že do jejího rámce musí bez výjimky spadat všechno naše jednání. Aby se tam všechno vešlo, aby to byl zákon pro všechno naše jednání, musí ten zákon podle Kanta být formální. Musí ten vztah tam být jako vztah mezi konkrétnějšími a abstraktnějšími pojmy. Ty abstraktní pojmy jsou proto abstraktní, aby bylo ty konkrétnější pojmy možno pod ně bez výjimky zařadit. To je jakýsi logický předpoklad, který *de facto* tou formalizací zpředměťuje tu mravní povinnost nebo ten mravní zákon.

No a podle Kanta tuto formální strukturu nebo ten formální zákon, tu formální bezpodmínečnost vyjadřuje zmíněný *kategorický imperativ*. Jednej tak, aby se *maximy* tvého jednání mohly stát všeobecně platnými normami. On neříká, jak máš jednat, ale že to jednání vždycky musí být takové, aby tak mohl jednat každý.

To může být chápáno, ale nevyčerpává to plně, tak aby to fungovalo. Ale tohle Kant nemá na mysli, to je ten *funkcionalismus* jakýsi, je příliš *pragmatický*. Kant se nehodlá řídit posouzením, zda to bude fungovat nebo ne. On je prostě přesvědčen, že to fungovat bude, protože to je podle bezpodmínečného mravního zákona.

Ale my nepoznáváme tu bezpodmínečnost mravního zákona z toho, že to funguje. Může něco fungovat a může to být hluboce nemravné. Jsou společnosti, které třeba fungují a jsou založeny na zlých *maximách*. Tedy rozhodující kritérium není, že to funguje. Ale naproti tomu, když něco nefunguje, tak je něco špatného, protože Kant je přesvědčen, že když tady je ten mravní zákon a všichni se jím řídí, takže to fungovat musí. A že tedy když to nefunguje, tak to je doklad, že někde je chyba. No a kde je chyba? Ne v mravním zákonu, nýbrž v tom, že mu špatně rozumíme, že se třeba i když mu dobře rozumíme, se jím neřídíme a tak dále.

V tomto smyslu tedy podle Kanta ta formálnost toho mravního zákona je takového druhu, že je naprosto nezávislá na čase a dějinách. Ta abstraktnost, ta formálnost zaručuje, že to platí pro všechny lidi stejně. To je zase velký problém. Čas je strašně důležitá záležitost. A my víme, a to je velmi správné rozpoznání biblické, starozákonní už, že je různý čas, jsou různé doby. Je čas setby a čas sklizně. A tohleto chtít sevřít do nějakého zákona, kterému je jedno, kdy je čas sklizně a kdy je čas setby, a podmiňovat ty okolnosti nějakou takovou druhořadou důležitostí.

--- (A09b Přednášení [mikrokazeta]_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Co souvisí s touto tradicí hebrejskou, s tradicí starozákonní, zejména prorockou, kde čas měl strašně důležitý význam. Jsou různé doby, různé časy, různé chvíle a v různých chvílích platí různé povinnosti. A ne proto, že my aplikujeme něco abstraktního, nýbrž jsou to povinnosti velmi často týkající se čehosi úplně nového, co vůbec nemůžeme chápat jako aplikaci něčeho, co už je tady. Naopak, je tady jakýsi postup vpřed. Vystoupení Ježíšovo je nikoli pouhým naplněním zákona, nýbrž je vyslovením zásad

vyšší spravedlnosti. Samozřejmě, že ta vyšší spravedlnost naplňuje ten zákon, naplňuje smysl toho zákona, nenaplňuje všechna jeho zákoutí, protože pro tvrdost srdce byl ten zákon vysloven někdy takovým způsobem, že my ho nemusíme dodržovat. Pro tvrdost srdce máme kmenovat ženu popadenou v cizoložství, a přesto ji Ježíš neodsoudí.

Víte, v sobě, kterou respektuje, na kterou ukazuje, v žádném případě, že má v Ježíši v sobě nějakou spravedlnost, to podle Kanta vůbec nemá smysl. To nejde. Jestliže je *vere homo*, tak musí být jako my, bez hříchu, a jako my, to znamená, on nemůže mít v sobě zákon, stejně jako v sobě nemá Boha, v sobě nemá... Ne, on se prostě naprosto oddal zákonu. On poslouchá Boha. Mluví o něm jako o Otci.

Tedy, my teď, prosím vás, teď nejsme na půdě teologických diskuzí. Musíme rozumět Kantovi. Já ho vykládám tady Kanta, ale vykládám ho se sympatií, to vidíte. Občas musím říct něco kritického. Občas to nejde úplně. Ale chci ho vykládat. A pro Kanta tedy tahle věc... My nemůžeme říct, že v člověku je něco, v žádném člověku, ani v Ježíši, nemůže být ten zákon v něm. Ten zákon je vždycky něco, co bezpodmínečně platí pro nás jako pro něho. To je trochu tradice sókratovská, když Sókratés klade otázku, zda zbožné je proto zbožné, že to chtějí bozi, a nebo zda to bozi chtějí, protože to je zbožné.

Ale když se podíváte na výroky Ježíšovy, tak tam vždycky vidíte takovou připravenost se podřídit, dokonce i ve věcech, které se netýkají mravního zákona, nýbrž které se týkají nějakých zvyklostí. Třeba když přijde k Janu Křtiteli a on ho nechce křtít, protože říká: Vlastně ty bys měl křtít mě. On říká: Ne, zachováme, zachováme, co se má. Čili a tím spíš tedy plním vůli Otce mého. To není proto, že by to bylo ve mně, naopak, plním vůli Otce. Vždycky to je nějak postaveno mimo. Není to Ježíšova vůle, nýbrž dává Bohu, aby on rozhodoval. Můžeš-li, odejmi kalich ode mne, ale ne jak já chci, ale jak ty. Toto povědomí tam vždycky je.

Ale teď jsem přešel na teologické pole, nechme toho. Kant by asi takhle argumentoval, kdyby bylo možno ho k tomu donutit. On by asi byl velmi opatrný, poněvadž tehdy to nebezpečí pro filosofa bylo větší, i když už nešlo o upalování, ale bylo větší, než je dnes. Dneska si filosof může dovolit daleko víc. Ale také tím pádem normy, které musí respektovat, jsou daleko tvrdší. Tehdy mohl se pokoušet nějak proklouznout, je to mravně zdůvodnitelné, ale proč by dneska měl filosof nějak klamat tělem, říkat něco polovičatě, když dneska mu nic nehrozí? Dokonce ani v katolické církvi moc nic nehrozí. Takový Hans Küng začal říkat věci, které jsou na vyloučení z církve, ale on nebyl exkomunikován, jenom studentům bylo zakázáno chodit na jeho přednášky. To je maximum, co dneska i katolickému teologovi, a teologovi, ne filosofovi, co mu hrozí. Čili dneska filosof může mluvit mnohem otevřeněji a teolog by měl respektovat, že mluví otevřeněji. Nesmí s ním souhlasit, ale nemá cenu ho hned strkat do pytle heretiků. A tedy, abychom se dostali dál, my máme ještě dvě přednášky do prázdnin, do konce semestru, takže se tímto můžeme zabývat podrobněji. Já jsem to teď trošičku protáhl, to opakování, i když jsem to říkal jinak než minule. A teď bychom se pokusili přejít tedy k tomu, co je záležitostí vlastního dnešního tématu. Tedy ještě jednou: mravní jednání podle Kanta nelze posuzovat jenom zvnějška, protože jeho náležitostí, jinak to nemůže být mravní jednání, jeho náležitostí je jasné vědomí toho, co dělám. Proto to nemůžeme posuzovat zvnějška. Podle toho, co kdo udělá, nemůžeme jednoznačně usuzovat, zda to dělá s plným vědomím nebo ne. To si musíme dát pozor, jak to udělá podruhé, potřetí, v jakých jiných souvislostech atd. To je otázka času. My tady musíme být nějak trpěliví, abychom interpretovali toho člověka jako člověka a ne jen jako právě to, co teď udělal, jenom to, co se jeví teď, co se ukazuje teď v této chvíli. To už je v tomto jasné. Toto jasné vědomí toho, co děláme, však nemůže nebyť zároveň jasným vědomím i okolností. Člověk přece nemůže vědět, co dělá, když nezná okolnosti. On může mít nejlepší úmysly, on se může řídit nebo se domnívat, že se řídí – a právě u Kanta je to jenom domnívat – že se řídí mravním zákonem. A když nezná okolnosti, tak jak může vědět, že se řídí mravním zákonem? Poněvadž tady nejde jenom o ten mravní zákon, který on musí respektovat, ale jde o to se jím řídit. A řídit se jím, to už znamená nezůstávat v té abstraktnosti a v té formálnosti. Já se nemohu formálně řídit formálním principem, nýbrž já se formálním principem mohu řídit jedině, když ho naplňuji, když ho požívám, když ho inkarnuji, když ho činím tělem. A to tím tělem ho činím na základě znalosti podmínek, znalosti

okolností. Kdo nezná okolnosti, není schopen vědomě plnit dostatečně tak, že to můžeme uznat, plnit mravní příkazy, mravní povinnosti.

To je strašně důležitá věc. Málokdo na to a zejména křesťané mají dojem, že mít dobré svědomí znamená: No já, já jsem to myslel dobře. Takže i když to blbě dopadlo, za to já nemůžu. Naopak! Právě toto musí právě vědět, jak aplikovat, jak učinit tělem ten mravní příkaz, aby to dopadlo dobře, a ne špatně. A aby to dopadlo nejenom pro nás, ale i pro ty druhé.

To je ta druhá věc, ke které se chceme dneska dostat, nevím, jak to dopadne. Otázka lásky k druhým. To musíme probrat, než se dostaneme k tomu radikálnímu zlu. Protože to je právě ten problém, co to je vlastně láska k druhým.

No a tak tedy musíme se tázat, co myslí Kant tím jasným vědomím. Co to znamená jasné vědomí. Tam tedy patří, jak jsme si řekli, jasné vědomí nejenom toho bezpodmínečného příkazu, ale také jasné vědomí těch okolností. Jinak to nejde. Mravní jednání je mravní jednání, které rozumí situaci. A když jí nerozumí, tak to není mravní jednání. To se náhodou někdy může trefit, ale to není mravní jednání. Takže k mravnímu jednání náleží jasné vědomí. A nejenom jasné vědomí toho příkazu, nýbrž jasné vědomí těch okolností, do nichž je potřeba to jednání zaměřit, přiměřeně okolnostem.

A samozřejmě tam patří ještě další věc. Totiž, že člověk musí znát sebe. Ten příkaz tam jenom doplňuji. Když člověk může mít jasné vědomí mravního příkazu a může mít jasné vědomí okolností, a pustí se do akce a nezná sebe a svou slabost, a udělá něco hrozného. Pustí se do věcí a neseče náklad. Neví, s jakým nákladem to podniká, a zkrachuje. To je to nejhorší, co mohou lidé, kteří se domnívají, že jednají spravedlivě, udělat: že prostě ustavičně krachují.

Tady je jedna věc, kterou musíme připomenout. Nejde o to jednat tak, abychom nekrachovali. Nýbrž jde o to tomu krachování předejít ze své strany. Nezavinil to krachování. Ježíš nezavinil svým životem, že ho pověsili na dřevo kříže. To neznamená vyhýbat se. On se také vyhýbal nějaký čas. Je čas, kdy je třeba se vyhýbat, a je čas, kdy je třeba se nechat chytit.

To už jsem tady několikrát naznačoval, víte, že v teologii velmi často a významní teologové dávají největší důraz na Velikonoce, tedy na oběť Kristovu. No a absurdnost tohoto důrazu podle mého soudu spočívá v tom, že stačilo tedy nechat Heroda, aby ho také nechal zahubit, aby prostě v rámci těch stovek a tisíců tehdy narozených dětí prostě aby také byl utopen nebo nějak zahuben Ježíš ještě jako novorozenec. A nebo kdyby někdo chtěl teda to opravdu teatrálně udělat, tak vzít to novorozeně a pověsit na kříž novorozeně. Prostě to není to nejdůležitější. Ten konec, ten krach. K tomu pak patří vzkříšení jako důkaz toho, že to není poslední věc. Já si myslím, že dělat z toho nějaké zázraky je prostě chybné soustředění. Důležité je, že to není konec. Krach na kříži není konec. Smrt není konec. To se musí nějak vyjádřit a narativně se to vyjádří tím, že zmizela mrtvola a učedníci se setkali s živým Pánem. Dělat z toho předmětnou výpověď, zpředmětňovat to, dělat z toho jaksi *Tatsache*, je chyba.

A zejména hrubá teologická chyba je z toho dělat magickou nějakou oběť za hříchy všeho lidstva. K té magické oběti to novorozeně bylo zralé stejně tak jako onen. A proč se vyhýbal Ježíš v tom případě? Proč se vyhýbal dlouho a unikl vždycky zprostřed davu? Nebyl čas ještě. On musel nejdřív něco udělat. A to bylo to nejdůležitější, co musel nejdřív udělat. Smrt na kříži je jenom stvrzením toho, co dělal. To není magická záležitost. My potřebujeme Ježíše, který žil, který kázal, který odpouštěl hříchy, který uzdravoval. Toto je Ježíš.

To já vím, že by mě upálili kdysi. Ale já bych rád, abyste nahlédli, že toto má smysl. Toto není nějaký protest proti křesťanství. Já se pokouším tady najít to nejhlubší, to nejpodstatnější, tu červenou nit, a chci to oddělit od těch nánosů, těch religiózních, magických, mýtických nánosů. Toto, co je nejdůležitější, je *Kázání na hoře*. A nikoliv na jedné straně narození, co jsme oslavovali nedávno, ani smrt na kříži, co budeme oslavovat brzy. Nýbrž nejdůležitější jsou ty tři roky toho působení v Palestině. V Judsku, v Samaří. Zejména samozřejmě doma, ale i v tom okolí. To působení a to posílání učedníků. Nejdřív těch pár a potom těch sedmdesáti. Proč jsem řekl dvaasedmdesáti, to se pletu se *Septuagintou*, to je jedno. Ale je to toto působení, kdyby nebylo tohoto působení, tak prostě Ježíš byl pověšen jako mnoho jiných.

To byly tisíce otroků ve Spartakově povstání, kteří byli pověšeni na kříž. A je na tom ničemu, ne proto, že to byli otroci, ale protože nic neudělali, nic neřekli, nic, co by se zachovalo – třeba taky něco řekli, ale nevíme o tom. Protože nemluvili jako moc majíce, nýbrž jedině Ježíš mluvil jako moc maje. A to je to důležité.

A proto tedy, když někdo káže, třeba ve svatém Vítu, a má tam jenom ty náboženské formule – já nevím, jestli jste to poslouchali někdy – tak mě to strašně dráždilo. Tam nebyla jediná konkrétní věc, tam prostě byly jenom formule teologicky korektní. A tohle, tímhle chce někdo oslovit dnešního člověka? To má být radostné poselství, když tam prostě odříká katechismus?

Já to neříkám, abych kritizoval, já to říkám, abyste vy to nedělali. *Vestigia terrent*. Tohle nikdy nedělejte. Každé kázání má mířit do situace, tak jako to udělal děkan minulý rok. A šílenci jako Dus to kritizují a dělají to, co celý život nemohli udělat, to jest žalují, že to je proti panu premiérovi, který se tam ošíval a nerad odešel a opadla mu tvář, když to slyšel. A tohle že by si teda křesťan neměl dovolovat, najednou. Čili Dus tady vlastně doporučuje kolaboraci nového typu, oportunismus nejvyšší kategorie. Musíme říkat, v chrámě musíme kázat tak, aby se to pánům líbilo, aby se neošivali, aby jim neopadla tvář. Takové křesťanství chce vyhodit na ulici a lidi ať ho pošlapou.

Tedy, vrátím se. Naše otázka byla, co Kant míní tím jasným vědomím. A abychom si to zpřítomnili spíš z Kanta a nejen v interpretaci, tak jsem zvolil jedno místo z *Metafyziky mravů*. Víte, že o mravech, o *Sittlichkeit* a *Sitten*, mravnosti a mravech, napsal Kant dvě věci. Jednu tlustou a jednu tenkou, tak tohle je z té tlusté. Ta tlustá se jmenuje *Metaphysik der Sitten*.

A tam jde o oddíl, kdybyste si to chtěli najít... on tam má *zwei Teilen*, říká, ten druhý svazek je znovu číslován podle paragrafů, takže tohleto je paragraf 23. A nadpis je *Der ethischen Elementarlehre zweiter Teil*, to jest druhý díl etické elementární... je to těžko, to je věda a může to být poučka, prostě je to jakási disciplína, řekli bychom etická disciplína, elementární etika. Čili druhý díl elementární etiky, ten je nadepsán *Von den Tugendpflichten gegen andere*, čili o povinnostech vůči druhým, co do *Tugend*, což jest *virtus*, což jest ctnost. Česky to zní strašně.

Ale je tam *erstes Hauptstück*, vidíte, to je prostě strašná struktura, první hlavní část. *Von den Pflichten gegen andere bloß als Menschen*, o povinnostech vůči druhým nebo vůči ostatním, vůči jiným, jen jako lidem. *Bloß als Menschen*, jen jako lidem. To uvidíme, nebo bychom viděli, kdybychom se tím zabývali. A pak je tam *erster Abschnitt*, první oddělení, *Von der Liebespflicht gegen andere Menschen*. A my se ještě budeme zabývat jenom tou *Einleitung*. To je o povinnosti lásky vůči jiným, vůči druhým, lépe vůči jiným, poněvadž *gegen andere Menschen*, jinak by to bylo vůči *den anderen Menschen*.

To tam není to *die*, takže to není ostatním ani to není druhým, nýbrž jiným lidem. V té němčině to musíme odlišovat, protože kdyby tam bylo vůči druhým, tak by to mohlo být některým druhým. Tam by to znamenalo, že někteří jsou nám bližší než ti druzí. On se tomuhle vyhnul, byl taky důkladně vzdělán jako pietista a tak ví, že to nemůžeme posuzovat, zda ti druzí jsou nám bližší nebo ne, proto tam nemůže být vůči *den anderen*, nýbrž vůči všem, prostě jiným lidem. Jakmile někde je nějaký jiný člověk než my, tak už máme jakési povinnosti. A proto je tam neurčitý člen a v množném čísle se to ztrácí, takže tam není žádný člen.

Čili kdybyste se na to chtěli podívat, vřele doporučuju, pokud to najdete. Je to ještě nevypůjčené, poněvadž jsme se tím dosud nezabývali, a snad to tam najdete. Tak kdyby na to měl někdo chuť, tak paragraf 23 toho druhého dílu. Čili o povinnosti lásky k jiným lidem. Tedy tam se... já z toho budu jenom vybírat a nebudeme to číst za sebou, protože to by patřilo do semináře. Tady se mluví ve čtyřadvacátém paragrafu o *Pflichtgesetze* a staví – a do závorky, aby bylo jasné, co to je: *nicht von Naturgesetze* – čili proti přírodním zákonům. Tady staví Kant zákony povinnosti. *Pflicht* je povinnost. Čili zákon povinnosti je úplně jiného typu než zákon přírodní. Přírodní zákon, třeba gravitace, ten nezavazuje každé těleso, aby padalo. Ale povinnost zavazuje člověka.

Kámen prostě padá, kdežto člověk prostě neposlechne, i když má poslechnout. To je základní rozdíl. Čili jde o ty *Pflichtgesetze*, jde o zákony povinnosti. A tyto zákony povinnosti platí pro vztah mezi lidmi,

vztahy mezi lidmi.

A jestliže si toto uvědomujeme, říká Kant, tak sami sebe chápeme, *betrachten wir uns*, pozorujeme se a chápeme se jako ty, kteří žijí *in einer moralischen* (v závorce *intelligiblen*) *Welt*, v mravním světě, v závorce inteligibilním světě. Mravní a inteligibilní tady je v nejužší spjatosti. Proč? To jsme si říkali, že mravní bytost musí vědět, co dělá. Člověk, který neví, co dělá, i když dělá dobré, není mravní bytostí. Proto morální svět, mravní svět, je zároveň s nutností svět inteligibilní, svět, kterému můžeme rozumět. To je důležité. Prostě příkazy, mravní příkazy nejsou takového druhu, že jim sice nerozumíme, ale musíme poslechnout. Ne. My můžeme vzít za své jedině ty, kterým rozumíme. A my se můžeme pohybovat jako mravní bytosti v mravním světě jedině tak, že ten mravní svět je inteligibilní, je srozumitelný každému, kdo přiloží mysl a je náležitě poučen. Pochopitelně, když není poučen, tak je to těžké. Ale když je poučen a má rozum.